

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ АСПЕКТІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Анотація. В статті досліджено інституціональні аспекти регіональної допомоги в концепції сталого розвитку, в тому числі здійснений цілісний науковий аналіз діяльності світового співтовариства та його інституціональних структур з питань державної та регіональної допомоги, а також проаналізовано зарубіжний досвід та систематизована нормативно-правова база стосовно регіональної допомоги.

Аннотация. В статье изучены институциональные аспекты региональной помощи в концепции устойчивого развития, в том числе осуществлен целостный научный анализ деятельности мирового сообщества и его институциональных структур по вопросам государственной и региональной помощи, а также проанализирован иностранный опыт и систематизирована нормативно-правовая база по региональной помощи.

Annotation. The article highlights institutional aspects of the regional assistance in the context of sustainable development, including a complex scientific analysis of activity of the world association and its institutional structures in connection with state and regional assistance, as well as the foreign experience is analyzed and the normatively-legal base is systematized on questions of regional assistance

Постановка проблеми. В останні десятиріччя світова спільнота визначила, що одним з новітніх напрямків у державному управлінні регіонами та здійсненні відповідної економічної політики зорієнтовано на стійкий та незагрозливий розвиток, що в свою чергу обумовило необхідність пошуку шляхів для ефективного державного регулювання сталого розвитку регіонів та знищення існуючих диспропорцій.

Уперше поняття сталий розвиток (“sustainable development”) було запропоновано ще у 1987 році у доповіді “Наше спільне майбутнє» Міжнародною комісією ООН з навколишнього середовища та розвитку, головою якої була прем’єр-міністр Норвегії Гру Харлем Брундтланд. В доповіді під сталим розвитком мався на увазі "розвиток, що забезпечує потреби нинішнього покоління, не позбавляючи майбутні покоління можливості задовольнити свої власні потреби" [1]. Пізніше розпад планових економік у деяких європейських країнах ще більше актуалізував важливість наявності збалансованого сталого соціально-економічного розвитку, в тому числі і на регіональному рівні.

Генеральний Секретар Організації Об’єднаних Націй Пан Гі Мун в своїй доповіді від 01.04.2010 р. в рамках першої сесії Підготовчого

комітету Конференції ООН зі сталого розвитку зазначає, що «концепція сталого розвитку подібна мосту». На його думку, концепція сталого розвитку має на меті не тільки забезпечення зв'язку трьох компонентів (економічного, соціального та екологічного), але й об'єднати розвинуті країни і країни, що розвиваються, уряди і підприємства, наукові знання і державну політику, місто і село та сьогочасне і майбутні покоління людей [2].

Відповідно до цих вимог сьогодні саме інтеграція до Європейського Союзу дозволяє країнам спростити процес створення засад для такого розвитку шляхом реалізації програм підтримки та ноу-хау, що необхідні для створення сучасної ринкової економіки, в тому числі стандарти моніторингу та контролю за наданням державної та регіональної допомоги.

Ось чому серед *основних цілей* даної статті варто зазначити:

надання розуміння феномену "регіональна допомога" та його окреслення значення для побудови регіональної стратегії розвитку;

- окреслення проблем, які виникають у сфері соціально-економічного розвитку регіонів та світу;

- визначення інституціональних аспектів державної і регіональної допомоги;

- здійснення наукового аналізу діяльності світового співтовариства та його інституціональних структур з питань сталого розвитку.

Ступінь наукової розробки теми. Варто зазначити, що на сьогоднішній день загальнотеоретичні аспекти регіональної допомоги в контексті сталого розвитку вітчизняними вченими розглянуто і досліджено недостатньою мірою. Сама проблематика сталого розвитку аналізувалася в працях Л.Абалкіна, А. Аверіна, Б. Бабіна, М. Баймуратова, М. Іжі, К.Кондратьєва, В. Марущака, М. Миколайчука, Д. Романовича, В. Трегобчука, К.Удовенко та ін. Що стосується дослідження інституту регіональної допомоги, то варто зазначити, що у наукових працях вчених питання регіональної допомоги розглядаються в межах вивчення інституту державної допомоги. Проте свій внесок в осмислення нагальних проблем регіонального розвитку та регіональної допомоги внесли В. Бурдяк, В. Воронкова, А. Гальчинський, Н. Гвазава, Ю. Даник, О. Ковальова, С. Мельник, З. Петренко та інші. Використання окремих ідей із зазначених напрацювань надає змогу виділити окремі концептуальні засади регіонального розвитку та допомоги.

Викладення основного матеріалу. Феномен державного регулювання сталого розвитку регіону прийнято розглядати як діяльність суб'єктів регулювання щодо реалізації стратегії збалансованого соціально-економічного та екобезпечного розвитку відповідного регіону, що здійснюється шляхом застосування складної системи заходів та інструментів, які спрямовані на одночасне досягнення підвищення рівня життя населення, поліпшення раціонального використання регіонального потенціалу [3], в тому числі покращення фінансово-економічної системи (Авт.)

Ось чому вивчення концепту регіональної допомоги в концепції сталого розвитку дуже тісно пов'язане із виявленням дефініції «державної допомоги» як одного із важливих елементів організаційно-правової структури державного управління. Так наприклад, державна допомога суб'єктам господарювання є одним з інструментів стимулювання господарської діяльності для досягнення економічних, соціальних та політичних цілей, зокрема для підвищення конкурентоспроможності таких суб'єктів на зовнішньому і внутрішньому ринку.

Вже багато років надання державної допомоги є регулярною та постійною діяльністю у багатьох країнах, у тому числі й в Україні. Як вже зазначалось, державна допомога часто надається з наміром підтримати здатність національних підприємств конкурувати на все більш відкритому ринку. З точки зору підприємств, знання того, що держава може надавати їм допомогу у разі потреби, обмежує їх потребу у ретельному розрахунку ризиків, пов'язаних з їх господарською діяльністю. Ці ризики є особливо високими у перехідні періоди. У свою чергу, ризикована поведінка підприємств збільшує потребу у втручанні держави. Проте внаслідок надання державної допомоги створюються сприятливі умови для провадження окремими суб'єктами господарювання господарської діяльності або окремих її видів та знижується їх мотивація до підвищення ефективності такої діяльності.

Таким чином, державна допомога є формою економічного втручання з використанням державних ресурсів, наприклад, субсидій, пільгових кредитів, податкових пільг тощо з метою підтримки певного суб'єкта господарювання або діяльності [4].

Зазначимо, що до феномену державної допомоги в сучасній науці є подвійне ставлення. Нерідко державна допомога надається для підтримки національної галузі, і одночасно чинить руйнівний вплив на міжнародні торговельні відносини. Вона примушує інші країни, навіть ті, які зазвичай суворо контролюють державну допомогу, порушувати власні правила та рятувати власні галузі, які конкурують на таких міжнародних ринках. Наприклад, кілька років тому Європейський Союз був вимушений ввести тимчасові захисні механізми, що дозволяли надання допомоги в обсязі до 6% відсотків вартості суден, щоб дозволити верфям в ЄС протистояти нечесній конкуренції з боку корейських виробників [5].

Крім того, надання державної допомоги може негативно позначатися на функціонуванні ринкового механізму попиту і пропонування та системи конкурентних переваг, яка є основою міжнародної торгівлі, спотворювати конкуренцію, призводити до торговельних конфліктів, неефективного витрачання ресурсів і зниження суспільного добробуту.

Є загальновідомим, що в кожній державі функції управління здійснюються агентами центральної влади, що діють на території всієї країни. Таким чином, говорити про централізацію, децентралізацію або деконцентрацію державної влади – значить порушувати питання про те, яким чином між органами, що утворюють апарат державного управління,

поділяється відповідальність за забезпечення виконання різних функцій держави і право прийняття рішень, з питань, пов'язаних з виконанням своїх функцій [6, с. 381].

За загальним правилом державна допомога надається прямо або опосередковано центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, уповноваженими ними установами чи суб'єктами господарювання.

Існують різні види державної допомоги, зокрема вибіркові податкові пільги, пільгові кредити, компенсації, гарантії та субсидування заробітної плати. Найпоширенішим видом державної допомоги є пряма субсидія.

В Україні питання щодо надання державної допомоги регулюється Податковим, Господарським та Бюджетним кодексами України, Законами України “Про стимулювання розвитку регіонів”, “Про захист економічної конкуренції», Концепцією державної промислової політики, схваленою Указом Президента України від 12 лютого 2003 р. № 102, Державною програмою розвитку промисловості на 2003–2011 роки, схваленою постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2003 р. № 1174, Концепцією перебудови системи державних субсидій, що надаються галузям національної економіки, затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 березня 2003 р. № 182 [7].

Проте на сьогоднішній день в Україні ще немає відповідного спеціального нормативно-правового акту, який б регламентував надання державної допомоги.

Варто відтінити, що з метою мінімізації негативного впливу державної допомоги на конкуренцію та міжнародну торгівлю встановлено певні правила щодо надання державної допомоги, яких повинні дотримуватися члени Світової організації торгівлі (далі - СОТ) і Європейського Союзу. Міжнародні зобов'язання України щодо державної допомоги визначені Угодами СОТ і Угодою про партнерство та співробітництво між Європейськими Співтовариствами і Україною (УПС) [8].

Невиконання таких зобов'язань може призвести до застосування з боку інших держав механізму правового захисту, передбаченого Угодою СОТ про субсидії і компенсаційні заходи, зокрема накладення компенсаційного мита на вітчизняні товари.

Зазначимо, що вирішення цієї проблеми полягає в науково обґрунтованому підході до реалізації схеми стійкого розвитку регіонів та удосконаленні заходів державного управління, заснованих на комплексній оцінці наявного потенціалу та спрямованих на відродження вітчизняної економіки в новому техніко-технологічному та організаційному вигляді [9].

Зокрема, до числа обов'язкових вимог, які повинні бути реалізовані в умовах стійкої економіки регіону, варто занести: збільшення чисельності населення; розвиток системи місцевого самоврядування; розвиток малого

та середнього підприємництва; розвиток сфери послуг; підвищення професійного і загальноосвітнього рівня населення, розвиток національної культури; виняток міжнаціональних конфліктів.

Крім того, перехід на рівень сталого розвитку потребують усунути такі негативні тенденції і фактори в економіці регіону, як: низький рівень доходів значної частини населення; наявність безробітних; низькі обсяги випуску промислової і сільськогосподарської продукції та її низьку конкурентоспроможність; фінансову неспроможність багатьох підприємств; в тому числі і дотаційність суб'єктів.

Зазначимо, що більша частина допомоги для регіону найчастіше надається через національні та регіональні програми. Тим не менше, для підтримки Східного та Південного регіонів були створені міжрегіональні програми, що сьогодні є вкрай необхідними, оскільки деякі види фінансування діяльності можуть бути ефективнішими та гнучкішими на міжрегіональному рівні.

Зазначені програми є особливо корисними для невеликої діяльності, при якій необхідна швидкість і гнучкість, діяльності, що імплементується міжнародними організаціями, для нових програм регіону, якщо важко передбачити потреби чи розподілити фінансування між країнами [10].

Сьогодні успішне застосування наддержавного механізму контролю державної допомоги в Європейському Союзі невід'ємно пов'язано з унікальним контекстом спільного ринку та конкурентної політики. Ефективна розбудова та застосування цього механізму в іншому середовищі – країні або групі країн вимагає адекватного рівня економічної інтеграції або політичної волі стосовно наділення відповідного органу повноваженнями щодо визначення спільного інтересу всіх зацікавлених суб'єктів, враховуючи наслідки для економіки, соціальної сфери, довкілля тощо.

Таким прикладом є Орган нагляду Європейської зони вільної торгівлі (ЄЗВТ), який фактично виконує функції розгляду програм і проектів державної допомоги з точки зору їх впливу на конкуренцію в рамках ЄЗВТ для Норвегії, Ісландії та Ліхтенштейну, а в минулому виконував цю функцію також для Австрії, Фінляндії та Швеції, до вступу цих країн в Євросоюз [11].

Основною метою спільної регіональної політики є зменшення нинішніх регіональних невідповідностей і запобігання подальшим регіональним дисбалансам у Європейського Союзу шляхом передання ресурсів Спільноти проблемним регіонам.

Програми ЄС з регіональної співпраці доповнюють надання допомоги на національному рівні, вирішуючи питання регіонального характеру і сприяючи співробітництву для вирішення питань спільного інтересу.

Європейський Союз вважає співпрацю з партнерами з регіону, а також між самими партнерськими країнами, важливою політичною метою. Регіональний підхід сприяє підвищенню довіри між партнерськими

країнами, таким чином, слугуючи підвищенню безпеки, стабільності і процвітання. Деякі питання, наприклад розбудова транснаціональних транспортних коридорів, боротьба з забрудненням моря чи тероризмом, безперечно мають транскордонний характер і можуть бути вирішені лише при співпраці на регіональному рівні.

Посилення регіональних проблем ЄС у 80-х роках ХХ ст. зумовлювалось ростом регіональних диспропорцій та прийняттям нових його членів, а також було пов'язано з активізацією регіонів як суб'єктів європейської політики.

В органах Європейського Союзу регіональна політика визнана пріоритетним напрямом. Маастрихтським договором (1992) започатковано створення Комітету регіонів - представницького органу регіональних та місцевих влад. Регіон із суспільно-географічної та економічної точок зору трактувався «...як територіальна спільність, населенню якої притаманні спільні цінності, спроби збереження й розвитку своєї самобутності з метою стимулювання економічного, соціального та культурного прогресу» [12].

Вартим уваги є визначення регіону, надане у Великому енциклопедичному юридичному словнику, а саме, що «регіон – 1) це частина території країни (район, область, місто та ін.), що вирізняється сукупністю природних або історично усталених економіко-географічних умов і національним складом населення, 2) це група межуючих країн, які становлять окремий економіко-географічний регіон і мають певні спільні ознаки, що відрізняють даний регіон від інших (Близькосхідний регіон, Середньоазіатський регіон, тощо). Цими країнами можуть створюватись регіональні міжнародні організації [13].

Варто зазначити, що саме поняття регіональної організації часто є відносним. Наприклад, Організацію економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), до складу якої входить лише близько 30 держав, універсальною вважати ніяк не можна, а з іншого боку, важко вважати її і регіональною за участі таких географічно віддалених одна від одної держав, як, наприклад, Німеччина, США і Японія. Чи інша «регіональна» організація – Азіатсько-Тихоокеанська економічна рада (АТЕР).

Про який регіональний взаємозв'язок можна всерйоз говорити між такими її членами, як, наприклад, Чилі та Малайзія? Суворо формально універсальною організацією можна, мабуть, вважати таку організацію, членство в якій у принципі відкрито для будь-якої держави. Навіть якщо фактично в організації перебувають і не всі країни світу [14].

Цікаво, що хоча прямиий вплив на регіональну політику країн-членів ЄС відсутній, аналізом планів регіонального розвитку займається Генеральний директорат XVI Європейської Комісії. Національні уряди повинні брати до уваги його думку при визначенні проблемних територій та масштабів допомоги. Головною місією директорату є спрямування зусиль на скорочення розриву у соціально-економічному розвитку різних регіонів ЄС.

Поряд з національними ініціативами щодо допомоги регіонам існують так звані комунітарні ініціативи, що спрямовані в основному на підтримку транснаціональних, прикордонних та міжрегіональних заходів.

Із підписанням Римського договору про утворення Європейського економічного співтовариства (1957 р.) проблеми регіонального розвитку виходять за межі національних інтересів і стають предметом комунітарної політики [15]. Всебічний розвиток економіки країн досягається шляхом зменшення розриву між різними їх регіонами. Незважаючи на те, що особлива увага приділялась найбільш відсталим регіонам, диспропорція між країнами-учасницями співтовариства не зменшувалась.

З цієї причини виникла ідея гармонізації національних концепцій регіональної політики, що було втілено у Єдиному Європейському Акті (1986). У розділі «Економічна та соціальна єдність» були викладені основні принципи зближення рівнів розриву рівнів розвитку країн-членів співтовариства. Головним було - скоротити розрив між різними регіонами та зменшити відставання регіонів, що знаходяться у найменш сприятливих умовах [16].

Крім того, у програмі дій ЄС на 2000-2006 роки було чітко визначено цільові напрями використання ресурсів структурних фондів, а саме:

- допомога найбільш відсталим регіонам, де рівень ВВП на душу населення становить менше 75% середнього показника в ЄС (ціль 1);
- допомога проблемним регіонам у конверсії структури господарства та підтримці економіки (включаючи сільські, урбанізовані, депресивні регіони, що залежать від рибної промисловості) (ціль 2);
- допомога у зв'язку з адаптацією, модернізацією політики та систем освіти, навчання та зайнятості (ціль 3).

Основними фондами для фінансування зазначених програм стали Європейський Фонд Регіонального Розвитку та Фонд Єднання [17].

У свою чергу основою ефективного регіонального планування та управління є класифікація територій та визначення їх рівня розвитку. При обґрунтуванні критеріїв розчленування території на регіони використовуються формальний та функціональний підходи.

За термінологією ЄС регіони з відносно високим рівнем розвитку відносяться до «передових» (advanced), «розвинених» (developed), «моторних» (motor) і т.д. Територіальні одиниці з низькими показниками визначаються як «депресивні» (depressed), «відсталі» (lagging), «виснажені» (distressed), «покинуті» (derelict) та ін. За формальним підходом виділяють так звані «проблемні» регіони - ними часто називають перенаселенні зони або території з високою концентрацією господарської діяльності. Прихильники функціонального підходу виділяють регіони з метою виконання певних функцій політичного та адміністративного управління, планування, прогнозування, програмування і т.д. Широко використовується комбіновані схеми виділення регіонів - як за формальним, так і за функціональним принципами.

Для цього в ЄС була розроблена єдина сітка районів, що має три рівні. Вона отримала назву «Номенклатура територіальних одиниць для статистики» (NUTS). Тут максимально враховано національні особливості кожного із членів співтовариства.

До регіонів найвищого порядку (NUTS-1) входять декілька промислових районів або окремі федеральні одиниці держави. Регіони середньої ланки (NUTS-2) найпоширеніші, саме цей статистичний рівень є базовим для більшості показників та аналітичних звітів. Хоча розміри цих регіонів приблизно однакові, кількість населення дуже варіює (від 9-10 млн. у Іль де Франс та Ломбардії до 2-3 тис. на Корсиці та Віллі д'Аоста).

Всі інші регіони належать до найдрібніших (NUTS-3), приблизно їх можна порівняти з адміністративними районами України. Відповідно до рівнів регіонів визначається допомога та напрями її використання [18].

В загалі регіональна допомога, коли її надають справедливо, є життєво важливим інструментом для регіонального розвитку та тривалого та збалансованого економічного розширення. Особливо це можна побачити на прикладі Європейського Союзу.

Проте, враховуючи конкуренцію між різними регіонами, що може існувати в межах єдиного ринку, за залучення союзних і приватних інвестицій (в тому числі й від країн-партнерів), надані переваги можуть вийти далеко за компенсацію моральних труднощів, що стоять перед інвесторами у місцевостях, які треба розвивати. Тож частина наданої допомоги просто слугуватиме взаємній нейтралізації. Національні регіональні дії були б просто дорожчими та гарантували б успішним підприємствам неправдиві прибутки.

Отже, головною метою регіональної політики ЄС є координування національних регіональних політик через формулювання настанов і встановлення пріоритетів на європейському рівні, які ефективно допоможуть подолати розрив між регіонами.

Комітет регіонів, створений Маастрихтським договором для посилення ролі регіональних органів влади в інституціональній системі ЄС, відіграє важливу роль у передбаченні регіональних тенденцій та управлінні структурними втручаннями ЄС [19].

Допомагаючи проблемним регіонам створювати свої інфраструктурні мережі, держави-члени ЄС можуть сприяти розвитку їх ринків, прагнучи загальної вигоди та ліпшої збалансованості європейської економіки в світлі майбутніх змін.

Звісно кожна держава проводить свою власну регіональну політику, яка загалом спрямована на сприяння розвитку менш заможних регіонів тієї чи іншої держави-члена через передання ресурсів від заможних членів тієї чи іншої держави-члена через передання ресурсів від регіонів заможніших. Засоби, які зазвичай використовують держави-члени для вирішення регіональних проблем, бувають двох типів: ними можуть бути, по-перше поліпшення інфраструктури та соціально-культурного розвитку відсталих регіонів, та, по-друге, різноманітні премії, субсидії та податкові

стимули, що мають сприяти залученню в ці регіони приватних інвестицій.

Загальною метою застосування цих заходів є створення або відновлення кращого регіонального розподілу економічної діяльності та щільності населення на території держави-члена. Задля цього деякі уряди також намагаються створити перешкоди для інвестування у високорозвинені регіони. Переваги таких заходів подвійні: вони сприяють переданню ресурсів до бідних регіонів і водночас стримують диспропорційне розширення перенаселених регіонів.

Звичайно, передусім національні органи влади мають вирішувати проблеми своїх регіонів, розвиваючи їх інфраструктуру чи заохочувати бізнес інвестувати в несприятливі регіони. Масштаб зусиль, яких треба докласти, щоб стимулювати економічне зростання в менш розвинених регіонах, вимагає спільного залучення і державних ресурсів, в тому числі і приватних інвестицій.

Висновки. Результати аналізу європейського законодавства щодо регіональної допомоги свідчать про його фрагментарність та відсутність концептуальних та інституціональних засад (в тому числі і достатніх правових норм), необхідних для розв'язання існуючих проблем.

Крім того, основними проблемами, які потребують розв'язання, є відсутність контролю за впливом державної допомоги на конкуренцію та міжнародну торгівлю і недостатня прозорість механізму надання та використання державної допомоги.

Сучасні управлінські механізми, що використовуються окремою державою для розв'язання регіональних проблем, потребують вдосконалення в частині здійснення централізованого державного та регіонального прогнозування, планування та взаємоузгодженості державної фінансової підтримки.

За результатами світової економічної кризи можна надати висновок про те, що потреба у регіональній допомозі все більше зростає з кожним днем – і чим більші обсяги допомоги надаються, тим більшою є потреба в надійній системі моніторингу.

Використані джерела:

1. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future - <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>
2. Див.: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/302/58/PDF/N1030258.pdf?OpenElement>
3. Гриджук І. А. Державне регулювання сталого розвитку регіону / І. А. Гриджук // Ресурс доступу: www.lib.ua-ru.net/diss/cont/354957.html
4. Бегунські Л. Створення системи державної допомоги в Україні: концепція, виклики та наслідки / Л. Бегунські. – Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. – 2009. - №3 (34). – С. 43
5. Регламент Ради ЄС №1177/2002 від 27 червня 2002 р., О.І.І./172, Стаття 1, п.3.
6. Баймуратов М.М. Роль компетенції місцевого самоврядування у становленні локального сталого розвитку / М. М. Баймуратов // Михайло Баймуратов: право як буття вченого. Збірник наукових праць до 55-річчя професора М.О. Баймуратова – К.: Логос, 2009 – 839 с.
7. За матеріалами <http://rada.gov.ua>

8. Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами : Закон України від 10.11.1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 46. – Ст. 415.
9. Гриджук І.А. Державне регулювання сталого розвитку регіону / І. А. Гриджук // Ресурс доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/354957.html>
10. Див.: <http://www.enpi.org.ua/ijesp/regionalni-programi/>
11. Черников Д. Досвід окремих країн в розбудові системи контролю державної допомоги / Д. Черников // Режим доступу: <http://competitionproject.org.ua/en/publications/press-releases/124-chernikovstateaidarticle.html>
12. Див.: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/144337>
13. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка»», 2007 - С. 759.
14. Львова Є.О. Правове регулювання міжнародного економічного правопорядку / Є.О. Львова: Дис... канд. наук: 12.00.11 // Ресурс доступу: <http://disser.com.ua/content/369782.html>.
15. Див.: <http://www.histoire-pour-tous.fr/ru/dossiers/90-histoire-de-la-construction-europeenne/2475-traite-de-rome-naissance-de-la-cee-25-mars-1957.html>
16. Див.: <http://bestpravo.ru/fed1991/data02/tex13982.htm>
17. Див.: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
18. За матеріалами сайту: <http://uk.wikipedia.org>
19. Див.: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/144337>.

Рецензент: д.ю.н., професор Баймуратов М.О.

УДК 341

Савич О.С.,

к.ю.н., заступник завідувача кафедри морського права
Одеської національної морської академії.

Півторак Г.Ф.,

старший викладач кафедри морського права
Одеської національної морської академії.

Благодельський С.В.,

старший викладач кафедри морського права
Одеської національної морської академії.

Немерцалова С.В.,

асистент кафедри морського права
Одеської національної морської академії.

СПЕЦИФІКА ПРОГРАМНОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МОРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Анотація. У статті розглянуто аспекти національного законодавчого програмного регулювання розвитку морського господарства України. Зроблено аналіз цільових програм, програм розвитку та стратегій у цій сфері. Висвітлено проблемні аспекти такого правового програмування, зокрема на регіональному та локальному рівнях.